

İstanbul Zaim Üniversitesi

İZÜ

**Sosyal Bilimler
Dergisi**

IZU Journal of Social Sciences

Cilt 3 Sayı: 6-7
2015/Güz-Bahar

Manevi Rehberlikte Proaktif Bir Yaklaşım Olarak Hz. Muhammed'in (sav) Örnekliği

Yrd. Doç. Dr. Faruk KANGER

İstanbul Sabahattin Zaim Üniversitesi

ÖZ

Bu makale, manevî rehberlik alanında etkili ve özgün bir yaklaşım arayışından yola çıkmıştır. Öncelikle manevî rehberliğin başlıca *ihtiyaç gerekçelerini, fonksiyonlarını, ilkelerini, beceri ve tekniklerini* ortaya koymuştur. Diğer taraftan makalede, bununla bağlantılı olarak, Hz. Peygamberin, sahabileriyle ilişkilerinde manevî rehberlik kapsamına giren örnek olay metinleri orijinal (birincil) kaynaklardan alınarak, analiz edilmiş ve bulgulara ulaşılmıştır. Seçilen örnek olayların dinî danışma ve manevî rehberlikte, bireyin ruhsal yolculuğunda tuzaklara düşmeden, telafisi zor durumlara saplanmadan yol alması için proaktif rehberlik yaklaşım niteliklerini ne ölçüde taşıdığı incelenmiş ve bütün bulgular sentezlenerek ilkesel sonuçlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Sonuç olarak günümüzde manevî rehberlik alanında özgün ve etkili modellerin geliştirilmesine bir kapı aralama gayreti ortaya koyma amacı taşımaktadır.

Anahtar Kavramlar: Manevî Rehberlik, Proaktif Yaklaşım

As A Proactive Way Of Approach For The Spiritual Guidance The Model Of The Prophet M. Puh.

ABSTRACT

This article is set out for a quest of an effective and authentic approach for the sphere of spiritual guidance. It primarily intruduces the main rationales of the requirement, functions, principles, skills and techniques of spiritual guidance. In connection with this purpose, in the article, by taking from original - primary sources, the scripts of case studies of the prophet's relations with the ashab that are deemed to be accepted as spiritual guidance are analised and reached findings. The case studies are analised to find out to what extent they have the characteristics of proactive guidance approach for spiritual guidance of the individual through his spiritual journey for proceeding without falling into the traps and sticking into the situations hard to recover and with the synthesis of all findings it is tried to reach principle conclusions. As a result, the essay aims at an effort of giving a lead to the development of authentic and effective models for the spiritual guidance at the present time.

Keywords: Spiritual Guidance, Proactive

Giriş

Günümüzde sağlık hizmetlerinden sosyal hizmetlere; din hizmetlerinden kişisel gelişime kadar bir çok alanda, “Manevi Rehberlik” (Spiritual Guidance) yerine getirdiği işlev ve uygulama alanları bakımından da oldukça yaygınlaşmıştır. Bugün manevî rehberliğin dinî ve kültürel bağlamı önemli olmakla birlikte, dinler arası ve kültürler arası bir boyut kazanması; insanın ruhsal serüvenine kılavuzluk eden bir disiplin olması yönünde geliştiğini göstermektedir.

“Davranış uyumunu ve davranış değişikliğini kolaylaştırmak amacıyla, dinî kaynakları ve danışma tekniğini kullanarak kişinin kendisiyle ve kişiler arası ilişkilerinde işlev bozukluğuna yol açan duygusal rahatsızlıkların teşhis ve tedavisi,” (Altaş, 2013: 327-350) olarak tanımlanabilecek Manevi Rehberlik (Spiritual Guidance), bireylerin iç dünyasında yaşadığı düşünsel ve ruhsal problemlere, çatışmalara ve çözümsüzlüklere din ve psikoloji alanında yetkin ve güven duyulan profesyoneller tarafından yürütülen bir danışma ve rehberlik süreci olarak kabul edilebilir.

Manevî rehberlik, üzerinde şekillendiği temel gerekçeleri, kendine özgü fonksiyonları birtakım ilkeleri ve bir çok teknikleri barındırmasının yanında bir disiplin olarak içinde geliştiği kültürün ve yerel öğelerin etkisiyle çeşitli yaklaşımların ortaya çıkması için de müsait bir alandır (Ahmed ve Amer, 2015: xx).

Nitekim son yıllarda üzerinde tartışılan konulardan biri de çok kültürlü psikolojik danışma yeterlilikleri konusudur. Psikolojik danışmanlık ve rehberlik hizmetlerinde, bireyin, kültürel farkındalığını sağlayarak ona ait kültürel mirasa, dinî ve manevî inançlarına gösterilen hassasiyetin en az ona verilecek bir psikolojik yardım kadar önemli olduğu anlaşıyor olmuştur (Corey, 2005:30; Ahmed ve Amer, 2015).

Şüphesiz, Türkiye de asırlar boyu İslam Medeniyeti'ne dinamizm katmış ve bu medeniyet potası içinde yoğrulmuş olduğundan İslam Medeniyeti'nin karakteristik özelliklerini bünyesinde taşır. Bu bakımdan İslam Peygamberi Hz. Muhammed'i manevî bir rehber olarak incelemek, onun yaşadığı örnek olayları analiz etmek, insana ve problemlere yaklaşımlarını anlamak, önerdiği çözümleri çerçevelendirmek ve bütün bunları sentezleyerek onun kendine has manevî rehberliği hakkında sonuçlara ulaşmak önemlidir.

Kendisini, yaşadığı toplumun insanların sınırlı dünya hayatı ve sonsuz âhîret yolculuğundan sorumlu gören ve hedefi tüm insanlığı ruhsal buhranlardan kurtarıp ait olduğu asli mekanına, Cennet'e ulaşmasına kılavuzluk etmek olan Hz. Muhammed'in manevî rehberliğinde en çok öne çıkan anlayışın bir **“proaktif yaklaşım”** olduğunu söylemek mümkündür.

Zira ruhsal ve mental sağlık alanında yapılmış bir çok bilimsel araştırma dinin ve dini kültürün, bir takım destekleyici ve önleyici rolünü ortaya koymuştur. Din ve dini argümanlar, hayatın akışı içinde insanın zorluklarla başa çıkma, huzurlu yaşama, ümitvar ve iyimser olma, hayatı değerli ve anlamlı kılma, benlik saygısı vb. durumları destekleyici rolü üstlenirken; depresyon, intihar, anksiyete, psikotik hastalıklar, madde ve alkol bağımlılığı, kişilik bozuklukları vb. negatif durumlar karşısında önleyici görevi yerine getirmektedir (Koenig vd, 2012: 298-314).

Biz burada önleyici boyutuyla öne çıkan 'Proaktivite' kavramıyla “Özellikle ileriye yönelik negatif veya zor olabilecek oluşum ya da duruma müdahale etmek için kontrollü hazırlıklı olmak.” (<http://dictionary.reference.com/browse/proactive>) anlamının yanı sıra; bir düşünme ve ilişkilere yaklaşım tarzı olarak, durumların, eylemlerin sonuçlarını öngörerek, inisiyatif alıp tutum ve davranışları doğruya ve olumluya yönlendirmeyi; gerilimli ve kritik anlarda doğru ve yaratıcı çözümlere rehberlik etmeyi kastediyoruz.

İnsanın sonsuzluğa uzanan yolculuğuna ışık tutarak idrak ötesi metafizik âlemden yol gösterici haberler veren son İlahi Kitap Hz. Peygamber'i, insanlığın önüne, en yüce ve en üstün şahsiyete ve muazzam karaktere sahip (el-Kalem, 3-4) bir "Üsve-i Hasene" (el-Ahzâb, 21) yani 'eşsiz ve mükemmel bir model' olarak koyar.

Öyleyse Hz. Muhammed'in kendine özgü manevî rehberliği, hedefleri yöntemleri ve sonuçları bakımından bugün bir disiplin olarak manevî rehberliğin teorik ve pratik boyutlarıyla *varoluş gerekçelerini, temel fonksiyonlarını, esas ilkelerini ve başlıca tekniklerini* anlamlı bir oranda içeriyor olmalıdır.

Bu anlamda manevi rehberlik, sabır, şükür, tevekkül, merhamet, cesaret, tahammül, empati gibi bazı temel değerlerin kazandırılmasını diğer bir ifadeyle bir karakter eğitimi sürecini de içermelidir ki hedeflerine ulaşabilsin. Zira fertlerin kendileriyle barışık, öz farkındalığı gelişmiş, sağlıklı bir kişilik yapısına ve sosyal ilişkilere sahip olması bu ve benzeri değerlerin şahsiyetinde bir fazilet haline gelmesine bağlıdır.

Bu makale, bir insana, kendi ruhsal âlemindeki yolculukta tuzaklara takılmadan ve telafisi zor durumlara düşmeden manevi rehberliğin nasıl mümkün olabileceğini ortaya koymayı hedeflemektedir. Hz. Peygamberin şahsına özgü manevi rehberliğinin inceliklerini ve özgünlüğünü inceleyerek, yaklaşımlarının kendi içindeki tutarlılığını, geçerliğini ve etkililiğini ve dini referans alan bir 'Üsve-i Hasene' olarak proaktif rehberliğin nasıl yapılabileceğini ortaya koymak amacı taşımaktadır.

1. Dinî Danışma Ve Manevî Rehberliğin Temellendirilmesi

A. Manevi Rehberliğe İhtiyacın Gerekçeleri

Manevi rehberlik, teorik ve uygulama alanları çizilmiş bir disiplindir. Bu nedenle literatüre girdiğinden beri çeşitli gerekçelere dayandırılmış ve farklı kavramlarla ifade edilmiştir. Onun gerekçeleri ve esas amaçları şu maddeler altında özetlenebilir:

1. **Bilme ihtiyacı** (Bilgisizliğe karşı doğru, tam bilgi)

Doğru ve tam bilgi, doğru davranışların ve doğru tutumların ön şartıdır. Danışanların dinî ve ruhsal problemlerinin kaynağı, ilgili konular hakkında, çoğu zaman yanlış veya yetersiz bilgidir. Kişi doğru tercihlere, davranışlara ve tutumlara götürececek bilgilere ihtiyaç duyar.

2. **İkna olma ihtiyacı** (Çözumsuzluğa karşı tatminkarlık)

Fikir, duygu ve inanç planında ikilemlere, karışıklıklara düşen insan çözumsuzluklar içinde kalabilir. Kişi içinde düştüğü dilemma ve muammalar içinde zihnen ve kalben tatmin olacağı çözümlere ve çıkışlara ihtiyaç duyar.

3. **Yardım alma ihtiyacı** (Çaresizliğe karşı güvenli destek)

Sosyal bir varlık olarak insan, kendine yetmediği, başkalarının yardım ve desteğine muhtaçtır. Tek başına problemlerle başa çıkamadığı, zorluklar karşısında zayıf ve aciz kaldığı zamanlarda tutunacağı güçlü bir ele ve desteğe ihtiyaç duyar.

4. **Moral ihtiyacı** (Umutsuzluğa karşı iyimserlik)

İniş çıkışlarla dolu ruhsal yolculuğunda insan, ümit ve karamsarlık; genişlik ve darlık arasında sürekli gider gelir. Kişi, tükenmişlik hisleri ve binbir endişe içindeyken pozitif enerji dolu başka ruhların desteğine muhtaçtır.

5. **Uzlaşma ihtiyacı** (Uyumsuzluğa karşı huzur ve barış)

Çoğu zaman sosyal ilişkilerdeki problemler, ayrılık ve kavgaları beraberinde getirir. İlişkilerdeki uyumsuzluğun zihin ve duygu dünyasında meydana gelen savaşlar ve travmalar kişinin hem huzuru hem barışı yeniden yakalamasında bir yönlendiriciye ya da yol göstericiye ihtiyacını ortaya çıkarır (Tan ve Baloglu, 2000: 100-102; Cebeci, 2012: 74-83).

B. Manevi Rehberliğin Fonksiyonları

Manevî rehberliğin gerekçelerine gayesel bir perspektiften baktığımızda onun temel fonksiyonlarını görürüz. Manevî rehberlik alanında yapılan çalışmalarda muhtelif bilim adamları kavramlar ve sayıları üzerinde ayrıışmış olsalar da toplamda şu fonksiyonların varlığına temas edilmiştir:

1. **İyileştirici** (Healing & Development): Acılar ve travmalar karşısında iyileştiricilik rolü vardır.
2. **Destekleyici** (Sustaining & Adjustment): Bunalımlı ve gerilimli zamanlarda yardımcılık fonksiyonu vardır.
3. **Yönlendirici** (Guiding & Orientation): Karışıklık ve çaresizlik anlarında yol göstericilik rolü vardır. Hiltner özellikle bu üç fonksiyon üzerinde durmuştur (Hiltner, 1958:89-174).
4. **Uzlaştırıcı** (Reconciling & Accordance): Topluma yabancılaştığında veya toplumdan koptuğunda kaynaştırma ve uyum desteği sağlama fonksiyonu vardır (Clebsch and Jaekle, 1964: 56-66).
5. **Takviyeci** (Nurturing & Feeding): Yukarıdaki ihtiyaçların karşılanması sürecinde zihnen ve ruhen güçlendirme fonksiyonundan Howard Clinebell bahsetmiştir (Clinebell, 1966: 42-43).
6. **Özgürleştirici** (Liberating & Rescuing): Ruhsal olarak içinden çıkılması zor bir batağa saplanıp kaldığında özgürleştirici ve kurtarıcı bir fonksiyona sahiptir (Lester, 1995: 1).
7. **Yetkilendirici** (Empowering): Kişinin kendi problemlerinin üstesinden gelmede, danışma sürecinde ve sonrasında değişen durumlar karşısında inisiyatif almasını sağlama görevi vardır. (Lartey, 2003:68)

C. Manevi Rehberliğin İlkeleri

Manevî rehberlik sürecinde dikkat edilmesi gereken ilkeler diğer danışmanlık ve rehberlik hizmetlerindekiyle aynı olmalıdır. Genel olarak şu ilkelerden bahsedilebilir.

1. **Güven telkin etmek:** Danışmanın davranış ve tutumlarıyla danışana güven vermesi.
2. **Mahremiyeti korumak:** Danışmanın tüm süreci gizlilik içinde götürmesi. Danışanın hak ve özgürlüklerine saygı göstermesi.
3. **Kişiyi özerklik tanımak:** Danışanın kendi hakkındaki kararları kendisinin almasının sağlanması.
4. **Pozitif yaklaşım göstermek:** Danışmanın şartlar ve durumlar ne olursa olsun danışana daima olumlu yaklaşım sergilemesi.
5. **Dikkati duygulara yoğunlaştırmak:** Danışanın gizli ve açık duygularını anlamaya çalışmak.
6. **Empatik düşünmek:** Danışanın duygu dünyasına nüfuz etmek ve ona anlaşıldığını hissettirmek.
7. **Gerçekçi ve dengeli olmak:** Danışmanın gerçeklerden uzaklaşmaması, söz ve davranışlarında dengeli ve mutedil olması.
8. **Şartsız saygı göstermek:** Danışanın benlik saygısını korumak için danışmanın, yargılayıcı olmaktan uzak, pozitif bir yaklaşım ve saygılı bir tutum içinde olması.
9. **Sıcak ve açık tavırlı olmak:** Danışanın rahat, açık ve özgür olması için danışmanın sıcak ve açık tavırlara sahip olması.
10. **Danışmanlık (konuşma) becerisine sahip olmak:** Danışmanın onaylamak, özetlemek, yansıtmak vb. becerileri yerine getirerek aktif bir dinleyici olması.
11. **Sonuca ve faydaya odaklı olmak:** Danışmanın, danışma süreci boyunca aşamaları takip etmesi ve hedeflerini unutmaması ve konuşmaları alalâde bir sohbete dönüşmesine izin vermemesi.
12. **Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak:** Danışanın bireysel farklılıklarını yaş, cinsiyet vb. özelliklerini de dikkate almak; onu ciddiye aldığını ve ona değer verdiğini hissettirmek.

Danışma bilgilerini belgelemek: Danışmanın, danışma süreci boyunca bilgi ve gözlemlerini kaydetmesi, yaptığı çıkarımları ve vardığı sonuçları belgesiyle ortaya koyması (Jordans, 2003: 77-78).

D. Manevi Rehberlikte Başlıca Teknikler

Psikolojik danışmanlık ve rehberlikte kullanılan teknikler ve danışmanlık becerileri, muhtelif eserlerde muhtelif sayılarda ifade edilmiştir. Özellikle manevî rehberlik çerçevesinde düşündüğümüzde başlıca şu tekniklerden bahsedilebilir (Nelson-Jones, 2013: 45-152; Şirin, 2014: 263-281):

1. **İçsel referans çerçevesini anlama:** Danışanın hâli hazırdaki durumunu, maksat ve niyetlerini duygu ve düşüncelerini, jest ve mimikleriyle, beden diliyle yansıttıklarını da gözlemleyerek sözlerini onun içsel bakış açısıyla anlamak.
2. **Algıları fark ettirme ve değiştirme:** Danışana kendi otomatik algılarını fark ettirmek, bunlardan yanlış olanları farketmesini sağlamak yoluyla bunları değiştirmesine rehberlik etmek.
3. **Yeniden tanımlama:** Danışanın sorunlarını tüm boyutlarıyla anladıktan sonra problemi doğru tanımlamak.
4. **Ödüllendirme:** Danışmanlık sürecinde, danışanda meydana gelen pozitif değişimlerin ve danışanın almış olduğu mesafenin danışman tarafından takdir edilmesi veya danışanın kendisini motive edeceği istediği bir şeyi yapması.
5. **Taşıma:** Danışanın farkına varmasını istediği duygu ve düşüncelerinin üzerine gidilerek, aşırı uçlara salınmasına (ifrat<----->tefrit) izin verilerek farkındalığın oluşturulması.
6. **Rahatlatma:** Danışanın bedenlen, zihnen ve ruhen rahatlamasını sağlamak için, uygun tutumlarla ve çeşitli egzersizlerin danışanın rahatlamasına yol gösterilmesi.
7. **Ümitli olma, ümit verme:** Danışan ne kadar zor veya dezavantajlı durumda olursa olsun danışmanın daima ümitvâr olması; ümitli

olduğunu danışana hissettirmesi onun kötümserliğe ve çöküntüye girmesine izin vermemesi.

8. Etkin dinleme ve sorular sorma: Bu, danışmanlık ve rehberlik sürecinin en temel becerisidir. Bireyin içsel ve dışsal referans çerçevelerini anlayarak, onun söz, jest ve tutumlarını anlamlandırmak için etkin dinleme ve sorular sorma gereklidir. Etkin dinlemede, danışmanın danışanı anlaması kadar, danışanı anladığını tatmin edici ölçüde kendisine hissettirmesi gereklidir.

9. İçerik ve duyguları yansıtma: Danışanın anlattıklarını, duygu ve düşüncelerini etkin dinledikten sonra bu duygu ve düşünceleri danışmanın kendi sözleriyle danışana ifade etmesi yoluyla danışanın kendini ifade etmesine zemin hazırlamasıdır.

10. Problem çözümünü kolaylaştırma: Danışma sürecinde amaçları netleştirmek; bu amaçlara ulaşmak için seçenekler araştırmak ve üretmektir. Buna dair bir plan geliştirmek; danışanın planı uygulamaya bağlılığındaki zorlukları öngörerek ve planı uygulamayı temin etmek gerekir (Nelson-Jones, 2013: 103).

11. Yöneltilme, koçluk yapma: Danışanın, danışma hedefleri doğrultusunda, belirlenen amaca doğru planlı olarak danışanı yönlendirmesidir.

12. Öğretme, bilgi verme: Danışana bilgi vermek, yanlış bilgileri farketme, doğru bilgiye ve kaynağına yönlendirmektir.

13. Şimdiliği ve buradalığı gözetme: Danışma sürecinde problemlerin önceki sebeplerini düşünüp ümitsizliğe saplanmadan; gelecekte olacakları düşünüp kaygıya düşmeden sadece şu an ve buradaki gerçeklere yoğunlaşmaktır.

14. Çelişkileri ve tutarsızlıkları gösterme (ayna tutma): (Nelson-Jones, 2013: 81-83) Danışanın bilgi, duygu ve tutumlarındaki tutarsızlıkları geribildirimlerle farketmesini sağlamaktır.

15. Ev ödevi verme: Danışana gelişmiş düşünme, iletişim kurma ve hareket etme yollarını gösterdikten sonra iş birliğine dayalı çalışma ilişkileri bağlamında konuyla alakalı, değiştirilen davranışları gerçek hayatta gerçekleştirmeye çalışmak ve duyguları, iletişimi ve davranışları etkileyen zihinsel beceriler geliştirmek için kendini takip etmeye ve gözlemlemeye yönelik çalışmalar vermektir.

2. Manevî Rehberlikte Proaktif Yaklaşım

A. Manevî Rehberlik Yaklaşımı Olarak Proaktiflik

Girişte, ileride karşılaşılması muhtemel, olumsuz veya zor oluşum ya da durumlara müdahale etmek için kontrollü ve hazırlıklı olmak.” olarak tanımlanan “proaktivite” kavramını manevî rehberlik bağlamında, Hz. Peygamberin *stratejik bir yaklaşımı* olarak ele aldığımızda;

1. İnsanı anlama ve yaklaşım tarzı **“Kıymet verme”** (Appreciate the Value)
2. İnsanî ilişkilerde sevgi ve merhamet temelli bakış açısı **“Hakkaniyet”** (Rightness)
3. Durumların, eylemlerin gidişatını ve sonuçlarını ileri görüşlülükle öngörmek (**Basiret/Feraset**), (Prudentially/ Astute)
4. Olgular ve olaylar karşısında inisiyatif almak **“Sorumluluk”** (Responsibility)
5. Düşünce, davranış ve tutumları doğruya ve daha iyiye yönlendirme **“Kılavuzluk”** (Mentorship)
6. Gerilimli ve kritik anlarda problemlere doğru ve yaratıcı çözümler üretme (**Liderlik**), (Leading)
7. Olayların akışını ve muhatabını takip ederek arzu edilen sonuçlara ulaşmak **“Başarı odaklılık”** (Success Focused)
8. İnsanın ruhsal yolculuğunda, kendi içgörü bilinciyle birlikte müstakbel ve muhtemel tuzak ve tehlikeleri farketme becerisi

kazandırma **“Ruhsal farkındalık”** (Spiritual Awareness) boyutlarını görürüz.

Yukarıda geçen boyutların ve kavramların Hz. Peygamberin manevî rehberliğinde büyük bir önemi olduğuna dair birçok argüman vardır. Mahlukata Hâlık'ın nazarıyla bakan Hz. Peygamber bütün insanlara kıymet veren ve ‘Yaratılanı Yaratan’dan ötürü sevmek’ prensibinden hareketle bütün insanları çok seven üstün bir karakterdir (Kanger, 2009:35). O, kendisini peygamber kabul eden ve etmeyen herkese bir yol gösterici olmuş; her insanın kurtuluşundan kendini sorumlu hissetmiş ve bu yolda büyük bir gayret göstermiştir. O’nun şu sözleri hem kendisinin büyük bir manevî rehber oluşunu hem de proaktif bir yaklaşıma sahip olduğunu açıkça göstermektedir:

“Benimle insanların durumu şu temsile benzer: Bir kimse ateş yakar. Ateş etrafı aydınlatınca pervaneler (kelebekler) ve diğer bir kısım canlılar ateşe doğru koşmaya başlarlar. Adamcağız bunlara mâni olmak için var gücüyle gayret eder. Ancak onlar üstün gelerek pek çoğu ateşe varmaya bir yol bulurlar. Ben de (tıpkı o adam gibi) ateşe düşmemeniz için sizi belinizden yakalıyorum, ancak siz ateşe varmak için koşuyorsunuz!” (Buhari, Rikak, 26).

Hz. Peygamber’in insanlığa karşı hissettiği şefkât ve merhamet hisleri ve mesuliyet duygusu sebebiyle devrinin bir lideri yakın çevresine ve dostlarına aynı vizyonu aşıyor ve aynı misyonu yüklüyor ve Hz. Ali’ye şöyle diyordu:

“Allâh’a yemin ederim ki Allah’ın senin vesilenle bir tek kişiyi hidâyete (doğru yola) kavuşturması, (en kıymetli dünya nimeti sayılan) kırmızı develere sahip olmandan daha hayırlıdır.” (Buhari, Ashabu’n-Nebi, 9).

İnsanların doğru yolu buluşunu ve hakikatleri keşfetmesini nihâi başarı olarak gören Hz. Peygamber (sav) kesin başarıya ulaşmadıkça manevî rehberliği tamamlamış saymıyordu. Öyle ki bu konuda kendisi:

“(Resulüm!) Onlar inanıp mümin kimseler olmayacaklar diye neredeyse kendini helâk edeceksin!” şeklinde ilâhî bir ihtara muhatap olmuştu (eş-Şuara, 3).

B. Hz. Peygamber’in Manevi Rehberliğinden Proaktif Yaklaşım Örnekleri

Burada ele almayı tercih ettiğimiz beş örnek olayı kendi tarihsel ve konjonktürel orijinalliği içinde ele alınarak bir analiz yapılmaya çalışılacaktır. Her örnek olayın, verildiği tabloda Hz. Peygamber’in manevi rehberlik yönü *“ihtiyaçlar ve fonksiyonlar, ilkeler, beceriler ve teknikler son olarak da proaktif yaklaşımlar”* bağlamında analiz edilerek sadece ilgili örnek olayda gerçekleştiği tespit edilenler madde numaralarıyla gösterilecektir.

Ne var ki, örnek olayların yorumlanmasında ve değerlendirilmesinde karşılaşılan birtakım zorluklar, zorunluluklar ve sınırlılıklar söz konusudur. Şöyle ki:

- a. Proaktif yaklaşım örnekleri olarak sadece beş olayın seçilmesi ve bunlardan hareketle genelleme yapılmaya gidilmesi.
- b. Orijinal bilgi kaynaklarında olayların geçtiği gibi alınması ve olayların ayrıntılarına kaynaklarda bildirildiği kadar vâkıf olunması.
- c. Olayların gerçekleştiği tarihi ve konjonktürel şartlar ve sebepleri hakkında ayrıntılı bilgi bulunmaması.
- d. Örnek olayları yorumlarken Hz. Peygamberin şahsiyeti, ahlâkı ve insan ilişkileri hakkında bilinen genel bilgilerin de referans alınması.
- e. Manevî rehberliğin *“ihtiyaç, fonksiyon, ilke, teknik ve becerilerinin”* örnek olaylar içinde bulunduğu bulgularının tartışılabilir ve izafi tarafının olması.
- f. Örnek olaylarda danışanın kişiliği ve problemleri hakkında yeterli bilgiye sahip olunması.

Aşağıda Hz. Peygamber'in hayatında yaşamış olduğu beş farklı örnek olay manevi rehberliğin ihtiyaçları, fonksiyonları, ilkeleri, beceri ve teknikleri bakımından analiz edilmiştir. Her bir örnek olay ve onun içinde gerçekleştiği değerlendirilen ilgili maddeler sıra numaralarıyla tablolarda gösterilecektir. Tabloların son sütunlarında ise proaktif yaklaşımın belirlenen sekiz niteliği ve kavramı örnek olaylar içinde aranacak ve gerçekleştiği belirlenen maddeler sıra numaralarıyla gösterilecektir.

1. Analiz

BULGULAR	GERÇEKLEŞEN İHTİYAÇLAR FONKSİYONLAR	GÖZETİLEN İLKELER	BULUNAN BECERİLER VE TEKNİKLER	PROAKTİF YAKLAŞIMLAR
ÖRNEK OLAY Ibn-i Ömer (ra) anlatıyor: "Ben bir seriyyeye katılmıştım. Askerlerden bir kısmı fırar etti, ben de içlerimdeydim. Ordudan uzaklaşınca: "-Şimdi ne yapacağız, cihaddan kaçtık, Allah'ın gazabıyla dönüyoruz." diye aramızda konuştuk. Sonunda: "-Medine'ye girelim, bizi kimse görmez." diye düşündük. Ancak Medine'ye varınca: "-Rasûlullah Efendimiz'e gidip, durumumuzu arz edelim, bizim için bir tevbe imkanı varsa onu yerine getirelim, yoksa geri dönelim," diye kararlaştırdık. Sabah namazından önce mescide varıp beklemeye başladık. Allah Rasûlû (sav) mescide geldiğinde ayağa kalktık ve: "-Biz harften kaçan fırarileriz!" dedik. Allah Rasûlû bize yönelerek: "-Hayir siz, fırariler değil, devlet başkanına yardım etmek için gelen ve savaşa tekrar dönmek üzere manevra yapan kişilersiniz!" buyurdu. Kendisine yaklaştık, ellerinden öptük. Bize: "-Ben müslümanların ilticagâhıyım." buyurdu." (Ebu Davud, Cihad, 96/2647; Tirmizi, Cihad, 36/1716)	(3) Yardım alma ihtiyacı (Çaresizliğe karşı güvenli destek) (4) Moral ihtiyacı (Umutsuzluğa karşı pozitif enerji) (5) Uzlaşma ihtiyacı (Uyumsuzluğa karşı huzur ve barış)	(1) Güven telkin etmek (2) Mahremiyeti korumak (3) Kişiyi özerklik tanımak (4) Pozitif yaklaşım göstermek (7) Gerçekçi ve dengeli olmak (8) Şartsız saygı göstermek (9) Sıcak ve açık tavırlı olmak (10) Danışmanlık becerisine sahip olmak (11) Sonuca ve faydaya odaklı olmak (12) Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak	(1) İçsel referans çerçevesini anlama (2) Algıları farketme ve değiştirme (6) Rahatlatma (7) Ümitli olma, ümit verme (10) Problem çözümünü kolaylaştırma (11) Yönelme, koçluk yapma (13) Şimdiliği ve buradallığı gözetme	(1) Kıymet verme, (2) Hakkaniyet, (3) Basiret/Feraset (4) Sorumluluk (5) Kılavuzluk/Mentörlük (6) Liderlik/Rehberlik (7) Başarı odaklılık (8) Ruhsal farkındalık

2. Analiz

BULGULAR	GERÇEKLEŞEN İHTİYAÇLAR FONKSİYONLAR	GÖZETİLEN İLKELER	BULUNAN BECERİLER VE TEKNİKLER	PROAKTİF YAKLAŞIMLAR
ÖRNEK OLAY				
"Bir genç Rasûlullah (sav)'e geldi ve: "– Ey Allah Rasûlü! Zina etmem için bana izin ver." dedi. Oradakiler hemen üzerine yürüdüler ve azarlayarak "Sus, sus!" dediler. Peygamber Efendimiz: "– Yaklaş!" buyurdu. Genç Hazret-i Peygamber'in yanına varıp oturdu. Rasûlullah (sav) ona: "– Böyle bir şeyi annen için ister misin?" diye sordu. Genç: "– Vallahi istemem ya Rasûlallah!" dedi. Allah Rasûlü (sav): "– Diğer insanlar da anneleri için böyle bir şeyi istemezler." "– Böyle bir şeyi kızın için ister misin?" "– Allah beni senin yoluna kurban etsin, vallahi istemem!" "– Diğer insanlar da kızları için böyle bir şeyi istemezler." "– Böyle bir şeyi kız kardeşin için ister misin?" "– Allah beni senin yoluna kurban etsin, hayır, vallahi istemem ya Rasûlallah!" "– Diğer insanlar da kız kardeşleri için böyle bir şeyi istemezler." "– Böyle bir şeyi halan için ister misin?" "– Vallahi istemem ya Rasûlallah!" "– Diğer insanlar da halaları için böyle bir şeyi istemezler." "– Böyle bir şeyi teyzen için ister misin?" "– Allah beni senin yoluna kurban etsin, hayır, vallahi istemem Ey Allah Rasûlü!" "– Diğer insanlar da teyzeleri için böyle bir şeyi istemezler." Daha sonra Rasûlullah (sav) mübarek elini gencin kalbinin üzerine koydu ve: "Allah'ım, bunun günahlarını affet, kalbini temizle ve iffetini muhafaza eyle!" diye dua etti. Genç bundan sonra böyle bir şeye hiç tenezzül etmedi." (Ahmed, V, 256-257; Heysemî, Mecmau-z Zevâid, I, 129)	(1) Bilme ihtiyacı (Bilgisizliğe karşı doğru, tam bilgi) (2) İkna olma ihtiyacı (Çözumsuzluğa karşı tatminkarlık) (4) Moral ihtiyacı (Umutsuzluğa karşı pozitif enerji) (1) İyileştirici (Healing) (2) Destekleyici (Sustaining) (3) Yönlendirici (Guiding) (5) Takviyeci (Nurturing)	(3) Kişiyi özerklik tanımak (4) Pozitif yaklaşım göstermek (6) Empatik düşünmek (8) Şartsız saygı göstermek (9) Sıcak ve açık tavırlı olmak (10) Danışmanlık becerisine sahip olmak (12) Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak	1) İçsel referans çerçevesini anlama (2) Algıları farkettirme ve değiştirme (6) Rahatlatma (8) Etkin dinleme ve sorular sorma (12) Öğretme, bilgi verme (14) Yüzleştirme (ayna tutma)	(1) Kıymet verme, (2) Hakkaniyet, (3) Basiret/Feraset (5) Kılavuzluk/ Mentörlük (6) Liderlik/Rehberlik (7) Başarı odaklılık (8) Ruhsal farkındalık

3. Analiz

BULGULAR	GERÇEKLEŞEN İHTİYAÇLAR FONKSİYONLAR	GÖZETİLEN İLKELER	BULUNAN BECERİLER VE TEKNİKLER	PROAKTİF YAKLAŞIMLAR
ÖRNEK OLAY				
Bir gün Hz. Ömer (r.a), elinde bir kısım Tevrat sayfaları ile Hz. Peygamberin yanına gelip:	(1) Bilme ihtiyacı (Bilgisizliğe karşı doğru, tam bilgi)	(1) Güven telkin etmek	(1) İçsel referans çerçevesini anlama	(1) Kıymet verme,
"-Ey Allah'ın Rasulü! Bunlar Tevrat'tan bazı kısımlar. Bunları Zurayk Oğulları'na mensup bir arkadaşımдан aldım" dedi.	(2) İnkna olma ihtiyacı (Çözüm-süzölümge karşı tatminkarlık)	(6) Empatik düşünmek	(2) Algıları farketme ve değiştirme	(2) Hakkaniyet,
Peygamber Efendimiz'in yüzünün rengi birden değişiverdi. Bunun üzerine Abdullah bin Zeyd (r.a), Hz. Ömer'e:	(5) Uzlaşma ihtiyacı (Uyuumsuzluğa karşı huzur ve barış)	(7) Gerçekçi ve dengeli olmak	(10) Problem çözümünü kolaylaştırma	(3) Basiret/Feraset
"-Allah senin aklını başından mı aldı? Ya Ömer, Rasulullah'ın yüzü ne hâle geldi, görmüyor musun?" dedi.		(8) Şartsız saygı göstermek	(11) Yönelme, koçluk yapma	(4) Sorumluluk
Hatasını anlayan Hz. Ömer (r.a) hemen:		(9) Sıcak ve açık tavırlı olmak	(12) Öğretme, bilgi verme	(5) Kılavuzluk/ Mentörlük
"- Biz, Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak Muhammed (s.a.v)'den, önder olarak Kur'ân'dan razı olduk" dedi.		(10) Danışmanlık becerisine sahip olmak	(13) Şimdiliği ve buradallığı gözetme	(6) Liderlik/Rehberlik
Bunun üzerine Allah Rasûlü'nün yüzünde güller açtı, üzüntüsü gitti.		(11) Sonuca ve faydaya odaklı olmak	(14) Yüzleştirme (ayna tutma)	(7) Başarı odaklılık
Sonra da şöyle buyurdu:	(2) Destekleyici (Sustaining)	(12) Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak		(8) Ruhsal farkındalık
"-Nefsım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, eğer Mûsâ (a.s) aranızda dolaşırsa, siz ona uyarak beni terk etseniz, derin bir daldâlete düşmüş olurdunuz. Siz ümmetler içinde benim nasibimsiniz, ben de peygamberler içinde sizin nasibinizim."	(3) Yönlendirici (Guiding)			
(Heysemî, Mecmau-z Zevâid, I, 174)	(4) Uzlaştırıcı (Reconciling)			
	(5) Takviyeci (Nurturing)			

4. Analiz

BULGULAR	GERÇEKLEŞEN İHTİYAÇLAR FONKSİYONLAR	GÖZETİLEN İLKELER	BULUNAN BECERİLER VE TEKNİKLER	PROAKTİF YAKLAŞIMLAR
ÖRNEK OLAY				
Hazret-i Ebu Bekir (ra), birgün Hanzala (ra)'a rastladı. Hâl ve hatırını sordu. Hanzala büyük bir teessür ve endişe içinde: "–Hanzala münâfık oldu, ey Sıddîk!" dedi.	(1) Bilme ihtiyacı (Bilgisizliğe karşı doğru, tam bilgi) (2) İlna olma ihtiyacı (Çözumsuzlûge karşı tatminkarlık) (3) Yardım alma ihtiyacı (Çaresizliğe karşı güvenli destek) (4) Moral ihtiyacı (Umutsuzluğa karşı pozitif enerji)	(1) Güven telkin etmek (4) Pozitif yaklaşım göstermek (5) Dikkati duygulara yoğunlaştırmak (6) Empatik düşünmek (7) Gerçekçi ve dengeli olmak (8) Şartsız saygı göstermek (9) Sıcak ve açık tavırlı olmak (10) Danışmanlık becerisine sahip olmak (11) Sonuca ve faydaya odaklı olmak (12) Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak	1) İşsel referans çerçevesini anlama (2) Algıları farketme ve değiştirme (6) Rahatlatma (7) Ümitli olma, ümit verme (10) Problem çözümünü kolaylaştırma (12) Öğretme, bilgi verme	(1) Kıymet verme, (2) Hakkaniyet, (3) Basiret/Feraset (5) Kılavuzluk/Mentörlük (6) Liderlik/Rehberlik (8) Ruhsal farkındalık
Hazret-i Ebû Bekir: "–Sübhânnallah! Bu nasıl söz böyle?" deyince, Hanzala devam etti: "–Biz, Hazret-i Peygamber'in sohbetinde iken, O bize cennet ve cehennemî hatırlatıyor, hatta onları gözümüzle görüyormuş gibi bir hâle bürünüyoruz. Rasûlullah (sav)'in huzurundan çıkıp çoluk-çocuğumuz ve dünyevi mâişetimizle meşgul olmaya dalınca da, duyduklarımızın pek çoğunu unutuyoruz." dedi.				
Hazret-i Ebû Bekir (ra): "–Vallahî, buna benzer hâller bizde de oluyor." dedi.				
Bunun üzerine ikimiz kulkıp doğru Rasûlullah Efendimiz'in huzuruna vardık ve durumu kendisine arz ettik.	(1) İyileştirici (Healing) (2) Destekleyici (Sustaining) (6) Özgürleştirici (Liberating) (7) Yetkilendirici (Empowering)			
Hazret-i Peygamber (sav) de: "–Canım kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki, benim yanımdaki hâlinizi devamlı muhafaza edip, zikr-i daimî üzere olsaydınız, yatakta yatarken de, yollarda yürürken de melekler sizinle musâfaha ederlerdi." (Adeta melekleşirdiniz)				
(Üç defa tekrarlayarak): "–Ya Hanzala! Bazen öyle, bazen de böyle olur!" buyurdu. (Müslim, Tevbe, 12)				

5. Analiz

BULGULAR	GERÇEKLEŞEN İHTİYAÇLAR FONKSİYONLAR	GÖZETİLEN İLKELER	BULUNAN BECERİLER VE TEKNİKLER	PROAKTİF YAKLAŞIMLAR
ÖRNEK OLAY Allah Rasûlü (sav), zaman zaman ashabından biat alırdı. Bu biat sırasında onlarla musafaha yapardı. Böylece sahabiler, Allah Rasûlü'ne verdikleri sözlerle bağlılığını gösterirler ve ona itaat hususunda ahitte bulunmuş olurlardı. Ebu Şehm (ra) anlatıyor: Medine'de benim yanımdan bir genç kız geçiyordu. <i>(Bir anda nefsimi hakim alamayarak) Yakasından tutup çektim ve (kendime gelip) bıraktım.</i> Sabah olunca Rasûlullah (sav) insanlardan biat alıyordu. Ben de O'nun yanına gittim. <i>(Sıra bana gelip elimi uzattığımda)</i> Benden beyat almadı ve <i>(yüzüme bakarak):</i> "-Şimdi de yakayı tutup çeken o el mi geldi?" dedi. Ben de <i>(çok üzgün ve pişman olarak):</i> "-Vallahi bir daha o işi yapmayacağım." dedim. Bunun üzerine Rasûlullah (sav) benden biat aldı. (Ahmed, V, 294)	(1) Bilme ihtiyacı (Bilgisizliğe karşı doğru, tam bilgi) (2) İkna olma ihtiyacı (Çözumsuzluğa karşı tatminkarlık) (3) Yardım alma ihtiyacı (Çaresizliğe karşı güvenli destek) (4) Morai ihtiyacı (Umutsuzluğa karşı pozitif enerji) (1) İyileştirici (Healing) (2) Destekleyici (Sustaining) (6) Özgürleştirici (Liberating)	(1) Güven telkin etmek (2) Mahremiyeti korumak (4) Pozitif yaklaşım göstermek (8) Şartsız saygı göstermek (9) Sıcak ve açık tavırlı olmak (10) Danışmanlık becerisine sahip olmak (11) Sonuca ve faydaya odaklı olmak (12) Danışanı ve ifadelerini ciddiye almak	1) İçsel referans çerçevesini anlama (7) Ümitli olma, ümit verme (9) İçerik ve duyguları yansıtma (10) Problem çözümünü kolaylaştırma (13) Şimdiliği ve buradalığı gözetme (14) Yüzleştirme (ayna tutma)	(1) Kıymet verme, (2) Hakkaniyet, (4) Sorumluluk (5) Kılavuzluk/Mentörlük (7) Başarı odaklılık (8) Ruhsal farkındalık

C. Örnek Olayların Proaktif Yaklaşım Açısından Analizi

Manevî rehberlikte proaktif yaklaşım için belirlenen sekiz ayırt edici nitelik ve ona özgü kavramların örnek olaylar içinde aranması sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır.

1. Örnek Olay Analizi:

Bu örnek olayda proaktif yaklaşımın bütün nitelikleri tebarüz etmektedir. Hz. Peygamber, İbn Ömer'e niyetine ve maksadına uygun olarak anlayış, şefkatli ve merhametli yaklaşım sergilemiştir. İbn Ömer'in orduya tekrar katıldıktan sonra karşılaşacağı problemlere basiretli bir öngörüyle çözüm üretmiş ardından inisiyatif alarak sorumluluğun altına girmiş ve kendisini muvazzaf olarak tekrar orduya katılmaya yönlendirmiştir. Gerilimli ve kritik bir anda büyük bir liderlik becerisiyle özgün bir çözüm yoluyla olayları ve muhatabının grubuna başarılı ve sorunsuz bir şekilde gruba katılıma sevk etmiştir. Bu süreçte İbn Ömer'in ruhsal farkındalığı artmış ve içgörüsüyle yaptıklarını doğru anlamlandırarak bir ruhsal tecrübe kazanmıştır.

2. Örnek Olay Analizi:

Hz. Peygamber kendisine ahlaka aykırı, çirkin bir işi yapmak için izin istemek üzere gelen gencin, bu davranışına ve durumuna bakmaksızın onun şahsiyetini kabul etmiş, ona değer vermiş, hoşgörü ve merhametle yaklaşmıştır. Gencin, yapmamak için zorlandığı çirkin işin kötülük ve yanlışlığını apaçık ortaya koyarak kendisine helal ve temiz olan yolu göstermiştir. Gencin içinde bulunduğu gerilimli durumdan kalıcı olarak kurtulmasını sağlayacak ruhsal farkındalığı kazanmasını sağlamış ve iç huzuru elde etmenin (dua) yöntemini de göstermiştir.

Bu örnek olayda aynı zamanda, danışana karşı empatik olma ilkesinin gözetildiğini ve empatik düşünmeye sevk etmenin olduğunu görüyoruz. Etkili bir karakter eğitimi yöntemlerinden durumu "açıklama" ve muhataba "şefkat" gösterme burada kullanılmıştır. Hz. Peygamber'in gencin içinde bulunduğu ahlâki durumu açıklaması, ona anlayış ve şahsiyetini kabul ederek sevgiyle

yaklaşması muhatabın açık bir içgörü kazanmasına ve içsel kontrol geliştirmesine yardımcı olmuştur. Bu da manevi rehberin aynı zamanda etkili bir karakter eğitimcisi olması gerektiğini bize gösterir. (Çileli, 1986)

3. Örnek Olay Analizi:

İslam inanç sisteminin henüz teşekkül etme aşamasında inanç konusu üzerine yaşanan bu örnek olayda Hz. Peygamber çok basit ve masum gibi görünen bu önemli olayın Hz. Ömer gibi dini çok iyi bilen bir şahsiyetten çıkmasını son derece önemsemiştir. Görünürde çok öfkelenmesinin sebebinin de ümmetine çok muhabbet, merhamet duyduğu için; Tevrat'ın içinde hakikat bilgileri arama işine negatif tavrını çok açık ortaya koymasına sebep olmuştur. Nitekim Hz. Ömer'in hemen "Rab olarak Allah'tan, din olarak İslâm'dan, peygamber olarak Hz. Muhammed'den, önder olarak Kur'an'dan râzı olduk" demesi tamamen bir muhabbet ve sadakat teyididir. Hz. Peygamber açık tavır koymakla Hz. Ömer'in (ra) ve ardından onun gibi, tahrif edilmiş Tevrat'ta hakikat kırıntıları aramak isteyenlerin yolunu kesmiş, hayatî bir sorumluluk olarak muhataplarını doğru ve hakikat olana sevk ederek yanlıştan uzaklaşmalarına kılavuzluk etmiştir. Gerilimin yaşandığı bu olayın sonucunu yumuşaklıkla karşılıklı sadakate bağlamış ve muhataplarını arzu edilen hedefe yani Kur'an'a ve İslam Peygamberine odaklamıştır. Muhataplarının davranışlarındaki derin anlamı farketmelerini yani Kur'an yerine Tevrat'a alaka göstermeleri durumunda nasıl hak yoldan uzaklaşacaklarını hissettirmiştir.

4. Örnek Olay Analizi:

Proaktif Manevi Rehberliğin güzel bir örneğinin sergilendiği bu olayda Hz. Peygamber'in muhataplarının şahsiyetine ve duygularına nasıl önem verdiğini, onlara değer vererek dinlediğini anlıyoruz. Ayrıca, Hanzala'nın ve Ebu Bekr'in (ra) ruhsal bir çıkmaz sonucunda ilk iş olarak Hz. Peygambere danışmak istemeleri bunun dolaylı bir göstergesidir. Hanzala'nın ve Ebu Bekr'in bu ruhsal gerilimini anlayıp; bundan sonra yaşayacakları

ruhsal sıkıntıları da öngörüp arzu ettikleri manevî tatminin insan üstü bir durum olduğunu bildirmiş ve kendilerini teselli ederek gerilimlerini bitirmiş “bazen öyle bazen böyle olur“ diyerek itidalli olan hale yönlendirmiştir. Böylece muhataplar ruhsal bir farkındalık kazanmış ve kendi problemlerine kendileri çözüm üretebilecek ruhsal bir tecrübe kazanmışlardır.

Bu olayda dini tecrübe’nin tabiatı ve geçicilik özelliğiyle de ilgili çok açık ve ikna edici açıklamalar vardır. Zira dini hayatın duygusal gelişimi hep aynı düzeyde seyretmeyeceği gibi inancın yalnızca duygusal boyutunun tezahürlerinden hareket ederek kişinin kendi inancına sadakati ile ilgili bir hükme varmak uygun bir yol değildir. Manevi rehberin, sürekli değişen bu duygu durumlarının (dini tecrübe) anlamı konusunda danışanlarını aydınlatması, manevi gelişimin sağlıklı bir yolda ilerlemesi bakımından büyük önem taşır.

5. Örnek Olay Analizi:

Her yönüyle ayrıntılarını iyi göremediğimiz beşinci örnek olayda Hz.Peygamberin muhataplarından Allah’a ve Rasülü’ne itaat ve muhabbette devamlı olmaları için ahit alması, bunu da yüzyüze ve musafaha ederek (tokalaşarak) yapması; yüzyüze ve fiziksel temasla nasıl güçlü iletişim kurduğunu ve sahabîlerle etkileşim içine girdiğini gösteriyor. Ebu Şehm’in edep dışı yanlış davranışını şahsiyetiyle ilişkilendirmeyip elin irade dışı bir davranışı olarak lanse etmesi ona verdiği değer ve saygının örtük bir ifadesidir. Ebu Şehm’in, kimsenin haberinin olmadığını düşündüğü bu olaydan Hz. Peygamberin haberdar olması ve bunu nazikçe ikazda bulunması sözkonusudur. Burada Hz. Peygamber inisiyatif almış ve kendisini Ebu Şehm’den sorumlu hissetmiş ve bir daha böyle bir davranıştan uzak durması için onu kibarca iffetli olan davranışa yönlendirmiştir. Böylece Hz. Peygamber rehberlik ettiği sahabilerin iffet ve hayâ erdemlerini kazanmalarında bir sorumluluk üstlenmiştir. Muhatabını deşifre etmeden, onu toplum içinde mahcup etmeden sadece muhatabıyla arasında şifreli bir

iletişim kanalı açarak hem ruhsal tekamülündeki tuzak ve tehlikelere karşı farkındalığını artırmıştır.

SONUÇ

şüphesiz burada analiz edilen örnek olaylar, tarihsel ve konjonktürel bağlamı içinde anlamlı ve önemlidirler. Çağdaş anlamda bir danışman ve danışan ilişkisi içinde ortaya çıkan planlı süreçler olmayıp hayatın tabii akışı içinde, spontane ortaya ıkmyış ve yaşanmyış vakalardır. Dolayısıyla yapılan analiz, değerlendirme ve yorumların sübjektif ve rölatif olma eleştirisinden tamamen kurtulabilme imkanı yoktur.

Böyle olmakla birlikte, örnek olayların analitik olarak incelenmesi ve değerlendirilmesi sonucunda, manevî rehberliğin varoluş sebebi olan ihtiyaçların ((1) *Bilme ihtiyaı* (2) *İkna olma ihtiyaı* (3) *Yardım alma ihtiyaı* (4) *Moral ihtiyaı* (5) *Uzlaşma ihtiyaı*) ve yerine getirdiği fonksiyonların ((1) *İyileştirici* (2) *Destekleyici* (3) *Yönlendirici* (4) *Uzlaştırıcı* (5) *Takviyeci* (6) *Özgürleştirici* (7) *Yetkilendirici*) büyük ölçüde gerçekleştiği görölmüş ve bunlar madde numaralarıyla birlikte tablolarda gösterilmiştir. Aynı şekilde ilkeler, beceriler ve teknikler örnek olaylarda değerlendirilerek tablolarda gösterilmiştir.

Hız. Muhammed'in (sav) manevi rehberliğinde proaktif yaklaşım niteliklerinin arandığı örnek olaylarda çoğunlukla proaktif yaklaşım niteliklerinin bulunduğu; manevî rehberlik tutum ve davranışlarının "(1) *Kıymet verme*, (2) *Hakkaniyet*, (3) *Basiret/Feraset* (4) *Sorumluluk* (5) *Kılavuzluk/Mentörlük* (6) *Liderlik/Rehberlik* (7) *Başarı odaklılık* (8) *Ruhsal farkındalık*" kavramlarının içeriğiyle uyumlu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

Hız. Peygamberin manevî rehberliğini, sahabileriyle ilişkileri bakımından incelediğimizde onların problemlerini kısa zamanda nasıl etkili bir şekilde çözdüğünü, muhtemel ruhsal çalkantılara ve fikri kaoslara düşmeksizin onlara nasıl mentörlük ettiğini ve onları ruhsal ve ahlâkî tekamüllerinde ne kadar etkili destek verdiğini görürüz.

Bu manevî rehberlik sürecinde, danışanları üzerinde sabır, itidal, şükür, tevekkül, merhamet, cesaret, tahammül, feraset ve empati gibi bazı temel değerlerin işlendiğini de görmekteyiz. Proaktif manevî rehberlikte sonuç almak için değerlerin, danışanın kendi şahsında bir erdem haline gelmesinin asıl hedef olduğunu görüyoruz.

Hız. Peygamberin manevî rehberliğini belli bir perspektiften, genel ve sınırlı bir çerçevede inceleyen bu makalenin ötesine geçip daha çok boyutlu ve sistematik başka çalışmaların yapılmasına ihtiyacını ortaya çıkarması beklenir. Hız. Muhammed (sav)'in hayatından bugüne ulaşmış, yaşanmış zengin örneklerin var olması "Nebevî bir rehberlik modeli"nin ortaya konulması şüphesiz manevî rehberlik sahasına yeni bir boyut katabilir. Yeni ve özgün modellerin keşfedilmesine kapı aralayabilir. Literatüre yeni kavramlar yeni manevî rehberlik alanında etkili stratejiler geliştirmeye ve yeni ilke ve teknikler kazandırmaya imkan sağlayabilir.

Beşeri ilişkilerdeki istikrarsızlıkların, fıkrî kaosların, duygusal karmaşaların ve ruhsal bunalımların girdabında çırpınan insanların kendilerini düştükleri kuyudan çekip çıkaracak; gözleri ve kalpleri tekrar aydınlıkla tanıştıracak dokunuşlara; akıllara ve ruhlara bir peygamberâne örneklik edecek etkili modellere ihtiyaç âşikardır. Sosyal bilimlerde, araştırma ve incelemelerle insana dair gerçeklerin hızla keşfedildiği dünyada, ruhsal tecrübelerle birleşmiş yaklaşımlara ve ruhsal farkındalığı güçlendiren ve gelişimsel modellere ihtiyacı kim inkar edebilir.

KAYNAKLAR

Ahmed, Sameera ve Amer, M. Mona. "Müslümanlar İçin Psikolojik Danışma" Ankara; Nobel Yayıncılık, 1. Basım, 2015.

Altaş, Nurullah, (2003) "Dini Danışmanlığın Teorik Temelleri" A.Ü.İ.F. Dergisi, c. 41, sy. 4; s. 327-350

Cebeci, Suat. "Dini Danışma ve Rehberlik". 1. Baskı, Ankara; DİB Yayınları, 2012.

Cebeci, Suat. (2010) "Bir Din Öğretimi Yaklaşımı Olarak Dini Danışma ve Rehberlik" Değerler Eğitimi Dergisi, Değerler Eğitimi Merkezi C. 8, N. 19; ss 53-69.

Corey, Gerald. "Psikolojik Danışma, Psikoterapi Kuram ve Uygulamaları" 8. Baskı, Çev. Tuncay Ergene, Ankara; Mentis Yayıncılık, 2015.

Clebsch William, A. and Jaekle, Charles R. "Pastoral Care in Historic Perspective". First softcover. New York: Aronson, 1994.

Clinebell, H. "Basic Types of Pastoral Care and Counselling" England; Abingdon Press, 1966. Akt; Kirsı Tirri. Religion, Spirituality and Identity. Germany; Peter Lang, 2006.

Çileli, Meral. "Ahlak Psikolojisi ve Eğitimi" Ankara; V Yayınları, 1986

<http://dictionary.reference.com/browse/proactive>

Harold G. Koenig ve Diğerleri. "Handbook of religion and Health" New York; Oxford University Press, Second Edition, 2012.

Heysemî, "Mecmau'z-Zevâid ve Menbau'l- Fevâid" I, 129, Beyrut (1988)

Hiltner, S. "Preface to Pastoral Theology" Akt. Elizabeth. A. Maynard and Jill L. Snodgrass, Springer Publishing Company, New York, 2015.

Jordans, M. J. D. "Training Handbook on Psychosocial Counselling for Children in Especially Difficult Circumstances" Nepal; Publisher UNICEF, 2003

Kanger, Faruk. "Peygamber Ahlâkını Referans Alan Karakter Eğitimi, İstanbul; ERKAM, 2010.

Lartey, Emmanuel Y. "In living Color, An Intercultural Approach to Pastoral Care an Counseling" London & New York: Jessica Kingsley Publishers, Second Edition, 2003

Lester A. D. "Hope in Pastoral care and Counselling" USA; John Knox Press, Louisville, 1995

Nelson-Jones, R. "Temel Psikolojik Danışma Becerileri" Ç. Gamze Sart, Ankara; NOBEL, 2013.

Söylev, Ömer Faruk. (2015) " Psikolojik Yardım Hizmetleri Bağlamında Türkiye'de Dinî Danışma ve Rehberlik" İslam Medeniyeti Araştırmaları Dergisi (İMAD), C. 1 S.2; ss. 287-308

Şirin, Turgay. *“Dini Danışma ve Rehberlik: İHSAN Modeli Mânevi Danışmanlık”* İstanbul; Mim Akademi, 2014.

Tan, Hasan; Baloğlu, Mustafa. *“Psikolojik Danışma ve Rehberlik”* İstanbul: MEB yayınları, 3. Baskı, 2000.